

PARTICULARITĂȚI SPECIFICE DE ABORDARE A DOMENIILOR ARTEI ÎN CADRUL CERCURILOR ȘCOLARE¹

CZU: 374.1:7

DOI: 10.46727/c.17-11-2023.p320-326

Marina COSUMOV,

doctor, conferențiar universitar,

Institutul de Cercetare, Inovare și Transfer Tehnologic
al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

ORCID iD: 0000-0003-2180-7199

Rezumat. *Efectele educației și învățământului extrașcolar sunt benefice pentru dezvoltarea personalității, contribuind la optimizarea rezultatelor învățării, la creșterea activismului și procesului de implicare în diferite activități instituționale și comunitare etc. Relația dintre educație și artă asigură umanizarea și culturalizarea continuă a personalității. Educația prin artă, realizată în cadrul nonformal/extrașcolar reprezintă acea dimensiune a formării care urmărește pregătirea persoanei pentru a recepta, interpreta, interioriza și crea valori, concretizate în diferite suporturi sau situații (artă, natură, conduită umană, comunitate etc.), în perspectiva sporirii împlinirii spirituale și a imprimării unui sens superior existenței umane.*

Cuvinte-chee: *educație și învățământ extrașcolar, domenii artistice, dezvoltare cultural-artistică.*

Summary. *The effects of education and extracurricular education are beneficial for personality development, contributing to the optimization of learning results, to increasing activism and the process of involvement in various institutional and community activities, etc. The relationship between education and art ensures the continuous humanization and culturalization of the personality. Education through art, carried out in the non-formal/extracurricular setting, represents that dimension of training that aims to prepare the person to receive, interpret, internalize and create values, embodied in different supports or situations (art, nature, human conduct, community, etc.), in the prospect of increasing spiritual fulfillment and imprinting a higher meaning on human existence.*

Keywords: *education and extracurricular education, artistic fields, cultural-artistic development.*

Educația extrașcolară este parte componentă a sistemului de învățământ din Republica Moldova și o formă a educației reglementată de: Codul educației al Republicii Moldova (2014); Recomandarea nr.1437 privind educația nonformală a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (2000); Recomandarea privind validarea învățării nonformale și informale (Bruxelles, COM, 2012); Memorandumul privind învățarea pe parcursul întregii vieți (2000);

---

¹ *Articol realizat în cadrul proiectului de cercetare Cadrul conceptual, metodologic și managerial al Educației nonformale în Republica Moldova. Cifrul 20.80009.0807.23*

alte documente de politici în domeniul învățământului și educației extrașcolare (nonformale).

În contextul acestor documente naționale și internaționale, dezvoltarea educației și învățământului extrașcolar devine o prioritate și o direcție strategică de asigurare a calității educației. Una din **principalele priorități** de politică pe termen mediu este diversificarea și intensificarea educației extrașcolare, în contextul elaborării și implementării programului național pentru educația extrașcolară orientată spre realizarea funcției de dezvoltare a vocației, creativității și spiritului antreprenorial al tinerilor generații.

Secolul XXI a marcat un punct de turnură în evoluția conceptelor de **educație artistică** în sectorul formal și nonformal, aflată din ce în ce mai frecvent în centrul discursului educațional internațional. În plan european, inițiativa promovării educației artistice școlare și extrașcolare aparține UNESCO, prin Strategia pentru educația artistică și recomandările din “Road Map for

Arts Education”, care menționează direcțiile de acțiune referitoare la recunoașterea educației artistice școlare și extrașcolare din perspectiva contribuției egale la dezvoltarea creativității și personalității copilului și a integrării lui sociale [1, p.73].

Paradigma **educație și artă** este unul dintre factorii fundamentali care modelează Omul, personalitatea. C. Cozma o caracterizează din perspectivă filosofică și psihopedagogică drept două manifestări fundamentale ale omului: „Educația și arta sunt forme ale vieții spiritului, născute din nevoi interioare profunde și care probează un rost hotărâtor în devenirea ființei umane. Sunt două coordonate de bază pentru om, pentru capacitatea acestuia de a conștientiza propriile trebuințe și aspirații; ele țin de nevoia sinceră și permanentă a omului”. În contextul principiului integralizării, *educația și arta se identifică în relația reciprocă de susținere, îmbogățire și aprofundare* [3, p. 59].

Relația dintre educație și artă asigură umanizarea și culturalizarea continuă a personalității. Educația asigură deschiderea ființei umane către tărâmul artei, către cunoaștere și recunoaștere, prețuire și cultivare a valorii artistice; respectiv, formarea unei mentalități și atitudini față de fenomenul artistic, dezvoltarea capacităților de receptare și de creație artistică. Artă înlesnește procesul educațional, conferind spor de valoare și de eficacitate educației.

În urma unui studiu, recent prezentat de către M. Sefcovic, noul comisar european pe educație, a precizat că „în școlile europene timpul alocat materiilor artistice este destul de scăzut, deși ar trebui să fie un element important în educația copiilor...”.

În Republica Moldova programele de studii din ultimul deceniu au fost supuse unor reforme esențiale ce prevăd schimbări de abordare: de la învățământul informativ spre învățământul formativ, de la conceptul reproducerii spre producerea valorilor, de la șablonare spre creativitate. Aceste condiții de extindere a orizontului de realizare educațional-artistică generează replasarea

accentului prioritar de la educația artistică școlară spre cea extrașcolară, cu deschideri, în ultimă instanță spre o autoeducație artistică permanentă (Figura 1):

Figura 1. Abordarea sistemică a educației artistice/prin arte

În acest context, C. Cucuș menționează: „Un om nu este format plenar dacă nu cunoaște și nu este sensibilizat față de universul valoric specific creației artistice, nu receptează frumosul ipostaziat în alte contexte existențiale (natură, relațiile dintre oameni, comunitate etc.)” [5, p.26].

Finalitatea realizată de această paradigmă este sintetizată de educația artistică, care devine o dimensiune esențială în teoria și practica educațională contemporană. Educația artistică/prin arte este parte componentă a unui concept integrator și dinamic al educației, care nu are limite de vârstă, în virtutea funcțiilor artei de a dezvolta gustul, dorința, nevoia de valoare, de frumos, dar și de a forma atitudini, capacități, abilități (Figura 2):

Figura 2. Valorile educației artistice/prin arte

Conceptul-cheie al educației extrașcolare (nonformale) constă în realizarea funcției de extindere și de complementaritate în raport cu educația formală. Această funcție se realizează prin două direcții:

- activități organizate în afara clasei: cercuri, concursuri, olimpiade, întreceri, manifestări culturale și artistice etc.;
- activități organizate în afara școlii de învățământ general: excursii, vizite, tabere, expoziții, centre de creație; instituții de învățământ extrașcolar (nonformal) de profil artistic, sportiv etc.

Prin natura și specificul ei, educația extrașcolară atestă însușiri proprii, printre care:

- varietatea formelor și conținuturilor,
- diferențierea activităților,
- formele de organizare etc.

Este vorba de satisfacerea educației în condiții mai bune și mai variate, prin aceleași influențe formative, însă din perspective inter-, pluri- și transdisciplinare, una dintre cele mai importante premise de alegere a activităților extrașcolare ținând de impactul pe care educația extrașcolară îl are asupra dezvoltării personalității educabilului. Se consideră că efectele educației și învățământului extrașcolar sunt benefice pentru dezvoltarea personalității contribuind la optimizarea rezultatelor învățării, la creșterea activismului și procesului de implicare în diferite activități instituționale și comunitare etc. Un factor important de motivare a educabililor pentru participare în activități extrașcolare ține de experiența psihopedagogică a cadrelor didactice, a prestatorilor de servicii educaționale extrașcolare [6, p. 30].

Caracterul permanent al educației extrașcolare impune necesitatea influențelor educaționale la toate treptele de dezvoltare ontogenetică. Societatea în continuă schimbare generează noi exigențe față de educație, în genere, în care individul se află permanent în calitate de receptor și agent al acțiunii educative. În aceste condiții, succesul educațional este determinat de premisele biopsihice favorabile și de mediul social stimulat, educația reprezentând factorul decisiv în formarea/ dezvoltarea personalității [7, p. 86]. Învățarea adevărată este întotdeauna un proces generator de sensuri. Înțelegerea acestui fapt aduce în prim-plan o nouă modalitate de învățare, care asigură dezvoltarea omului, capabil la un nivel personal – prin reflecție, înțelegere, creativitate, alegere rațională – să dobândească cunoștințe, abilități și competențe pentru a rezolva probleme vitale cotidiene. Știința pedagogică modernă tratează procesul instructiv-educativ ca pe un proces special organizat și instrumentat din punctul de vedere al tehnologiilor didactice, esența căruia este de a crea condiții favorabile pentru ca fiecare individ să-și formeze competențele necesare pentru dezvoltare și perfecționare continuă [ibid, p. 38].

Conținutul educației și învățământului extrașcolar creează premise de realizare a unor programe individuale care valorifică efectele educației nonformale generate de mediul social. Această perspectivă curriculară conferă conținutului educației extrașcolare un caracter, în egală măsură, stabil și dinamic:

- *stabil*, prin valorile educaționale de maximă eficiență formativă;
- *dinamic*, prin specificările și concretizările în raport cu domeniile și profilurile educației extrașcolare și în raport cu interesele, aptitudinile, oportunitățile educabililor [6, p.75].

Așadar, conținutul educației și învățământului extrașcolar definește ansamblul valorilor selectate din toate domeniile culturii și activității umane, în termeni de cunoștințe cu efecte formative maxime – în plan intelectual, moral, tehnologic, estetic, fizic, cognitiv, afectiv, psihomotoric – procesate la nivel de domenii, profiluri și contexte concrete ale educației și învățământului extrașcolar.

Domeniul *Arte* care include în componența sa profilurile – *Muzică, Artă dramatică, Artă coregrafică și Arte plastice*, corelează, dominant, cu următoarele competențe-cheie privind învățarea pe parcursul întregii vieți (Bruxelles, 2018):

- ✓ competențe de alfabetizare;
- ✓ competențe de sensibilizare și expresie culturală.

Aceste competențe-cheie, dar și specificul domeniului *Arte* generează un ansamblu de competențe generale domeniului *Arte*, după cum urmează:

- Practicarea /aplicarea capacităților și abilităților artistice sub diverse forme și activități, manifestând potențial uman creativ, sensibilitate, implicare și inițiativă.
- Transferarea achizițiilor/talentelor artistice dobândite în cadrul activităților extrașcolare, în realizarea vocațională individuală, consemnând traseul de dezvoltare a persoanelor prin învățare și muncă, în funcție de specificul cerințelor și așteptărilor socioeconomice ale domeniului artistic și ale mediului de viață.
- Explorarea tendințelor de autocunoaștere, autoinformare, autoformare, autopromovare și autodeterminare personală în domeniul artistic practicat, asigurând prin propriile posibilități și capacități un marketing vocațional de calitate.
- Aprecierea și gestionarea fondurilor/produselor din domeniul artistic, dând dovadă de abilități ale unui creator/consumator fidel și elevat, capabil să contribuie astfel la sporirea prestigiului profesiilor artistice/culturale, promovarea și valorificarea întregului patrimoniu artistic la nivel local, național și universal.
- Valorificarea domeniului artistic în spațiul social, cultural, artistic și informațional manifestând compatibilitate cu profilul ales și asigurând automodelarea conștientă a personalității [2, p. 32].

Pedagogia artistică urmărește două aspecte în procesul formării viitoarei personalități: *educația pentru artă*, care înseamnă educarea sensibilității artistice la copilul interesat de a descoperi, cunoaște, crea și de a se instrui prin valorile artei și *educația prin artă*, cu valențe educative mult mai largi, care vizează dezvoltarea integrală a personalității.

Educația artistică devine un proces complex de inițiere și formare în vederea înțelegerii creatoare a artelor și de influență a artei asupra formării conștiinței umane. Educația artistică în instituțiile de învățământ presupune, în primul rând, o sensibilizare estetică a celor educați și conducerea lor spre înțelegerea, aprecierea și asimilarea creatoare a artelor printr-un proces continuu și sistematic. Acest proces determină și o valorificare a potențialului formativ al valorilor materiale și spirituale ale societății. Posibilitatea înrâuririi spiritului prin artă este asigurată de faptul că emoția estetică constituie o angajare integrală a personalității ca răspuns la sistemul de valori existent în opera percepută, finalitatea educației artistice devenind o formare a priceperilor (capacităților) de receptare, de integrare și de creație a structurilor expresive autentice.

Nu putem concepe contribuția educației prin artă și influențele acesteia în formarea/dezvoltarea personalității umane, fără a valorifica Binele, Adevărul și Sacrul sub aspectul moral, spiritual, comportamental și social al acestora.

Aceste condiții au determinat apariția și respectarea unor principii de organizare a procesului educațional extrașcolar, inclusiv cel artistic/prin arte, printre care:

1. *Principiul volatilității* evocă implicarea benevolă a elevilor în procesul educațional. Acest principiu are o particularitate proprie: elevul își asumă obligația voluntară de a frecventa instituția, ceea ce îi va cere eforturi și timp suplimentar.
2. *Principiul caracterului de masă* prevede participarea activă la activități cultural-artistice a unui număr mare de participanți cu niveluri diferite de pregătire și performanțe.
3. *Principiul abordării individuale* a elevilor prevede luarea în considerare a dezvoltării caracteristicilor și intereselor individuale ale elevilor, în contextul activităților elevilor, a propriei experiențe, interese, dorințe, înclinații, viziune asupra lumii, sfera emoțională și senzorială și statutul individului în echipă.
4. *Principiul corelației experiențelor personale cu materia studiată* este, în primul rând, asigurarea unității scopurilor practice, de dezvoltare și activitate. Experiența de viață a elevului va contribui la dezvoltarea acestuia într-un anumit domeniu, și invers, competențele formate/dezvoltate în context non-formal vor aduce o plus-valoare pentru experiența de viață a elevilor.

Toate principiile enumerate mai sus se completează reciproc, oferind o influență intenționată, consecventă și sistematică asupra formării unei personalități dezvoltate armonios. Respectarea acestora în procesul educațional va ajuta elevii în perceperea adevăratelor valori ale materiei studiate, inclusiv, prin convingerile că toate activitățile incluse sunt realizate „pentru viață, nu pentru școală”. Cu formele sale fascinante, activitatea din afara școlii creează o anumită dispoziție emoțională și o pârgie puternică pentru motivarea către autodezvoltare [9, p. 63].

Educația artistică/prin artă operează numai cu valorile artei, presupune dezvoltarea și cultivarea capacităților creative în registrele metodice, specifice fiecărui gen de artă, iar forța de pătrundere asupra personalității umane este mai profundă. Educația artistică, factor esențial al educației estetice, se realizează prin cunoașterea frumosului, prin mijlocirea diferitelor arte: literatura, muzica, dans, pictură, teatru [9, p. 39].

Cercul de elevi reprezintă forma de bază de organizare a procesului educațional extrașcolar. Unele cercuri vin să completeze procesul didactic, desfășurat în cadrul lecțiilor de bază, altele oferă noi subiecte tematice și orizonturi. În cadrul cercului școlar, educația nonformală poate fi rezumată la următoarele cuvinte: libertatea de alegere; distrează-te, creează, participă, învață; activități, jocuri, abilități, experiențe; plăcere, mod de a învăța ușor, învățare spontană; încercă; altele, pluralitate de puncte de vedere și posibilități; libertate; informații mai relevante, susținerea colegială, totul este posibil.

În ceea ce privește principiile și metodologia educației nonformale, menționăm următoarele:

- se bazează pe participarea activă (facem, trăim);
- componenta esențială a procesului de învățare este auto-reflecția;
- lecțiile sunt întotdeauna interactive (fiecare participant poate fi implicat și în rol de moderator);
- exercițiile contribuie la dobândirea experienței (simulări și jocuri de rol).

După P. Popescu, educația artistică/prin arte realizată în condiții extrașcolare este o activitate conștientă, orientată la formarea/desăvârșirea propriei personalități, determinată de nivelul culturii generale într-un cadru socio-cultural. Astfel, educația extrașcolară prin arte poate deveni posibilă grație celor trei funcții ale *conștiinței de sine*:

- funcția anticipativă – de proiectare a propriei personalități, pe fundalul unei înalte culturi artistic-spirituale;
- funcția normativă – concretizată în modul de selectare/apreciere a valorilor artei în baza prezenței unui gust estetic elevat;
- competitivitatea de a se reflecta pe sine însuși, dându-și seama de ceea ce este și de ce vrea să devină prin autoeducare continuă a culturii artistic-spirituale [8, p. 73].

Condițiile vieții moderne sunt cele pe care fiecare ființă umană le învață, trebuie să le învețe în fiecare zi. Școala este locul de unde debutează această învățare, iar deprinderea pe care copilul o primește aici trebuie să-i ofere ceea ce este necesar pentru ca să poată pe viitor să muncească singur la perfecționarea sa: educația prin artă constituind o inițiere, o deschidere...” [5, p. 107].

Educația prin artă, realizată în cadrul nonformal/extrașcolar reprezintă acea dimensiune a formării care urmărește pregătirea persoanei pentru a recepta, interpreta, interioriza și crea valori, concretizate în diferite suporturi sau situații (artă, natură, conduită umană, comunitate etc.), în perspectiva sporirii împlinirii spirituale și a imprimării unui sens superior existenței umane.

Bibliografie:

1. BLÂNDUL, V., Bazele educației nonformale, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2015. 264 p.
2. Cadrul de referință al *educației și învățământului extrașcolar* din Republica Moldova (2020)/ Bragarenco, N., Burduh, A., Cosumov, M. [et al.]; coordonatori generali: Grîu, N., Crudu, V.; coordonator științific: Guțu, V.; Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova. Chișinău;
3. COZMA C., Studii de filosofie a educației umanității. Iași: Junimea, 1997. 147 p.
4. CRISTEA, S., Fundamentele pedagogiei, Ed. Polirom, Iași, 2010. 325 p.
5. CUCUȘ C., Pedagogie. Iași: Polirom, 1996. 230 p.
6. GUȚU, VL., POSTĂN, L., Didactica pentru adulți din perspectiva motivațională, Ed. CEP USM, Chișinău, 2007. 285 p.
7. DAVE R., Fundamentele educației permanente. Ed. Humanitas, București, 1991. 327 p.
8. POPESCU P., Arta ca trăire și interpretare. Timișoara: Facla, 1982. 218 p.
9. ROCO M., Creativitate și inteligență emoțională. Ed. Humanitas București, 2001. 295 p.